

OVER WEL EN WEE
VAN LEES- EN SCHRIJFGROEPEN
OP 'T HOP

buurthuiswerk

In de binnenstad van Hoorn staat het buurthuis 't Hop. Vrijwilligers geven daar lessen in onder meer lezen en schrijven voor volwassenen. Ellen de Korver is er aangesteld om dat werk te coördineren.

Ze geeft in dit artikel het voorbeeld van een cursiste die nooit kon lezen of schrijven, maar die het via het buurthuiswerk nu is gaan leren. Vertrouwen in de mogelijkheden van iedere cursist blijkt een belangrijke voorwaarde voor de successen. Het kan echter helemaal mis gaan als lesgevers de diepgewortelde angst en afkeer van cursisten met betrekking tot lezen en schrijven niet serieus nemen.

In het tweede deel van het artikel wordt ingegaan op de functie van het lesgevers- en cursistenoverleg.

Overige artikelen in dit tijdschrift bevatten al veel informatie over de visie van de medewerkers, aan dit nummer op onderzoek, onderwijs en materiaalontwikkeling.

Daarom kies ik ervoor in dit stuk weinig te vermelden over de inhoudelijke uitgangspunten, van waaruit we onze aanpak ontwikkeld hebben en bijstellen. Ontwikkelen van een onderzoeks- en onderwijspraktijk mét alle directe betrokkenen bij de lees- en schrijfcursus; je eigen materiaal ontwikkelen waarin ervaringen van cursisten centraal staan; als cursist en begeleider greep hebben op je eigen leerproces; als lesgever je eigen onderzoeker/elkaars onderzoeker zijn ... Ik onder-schrijf het allemaal. Het zijn de noodzakelijke voorwaarden voor het welslagen van alfabetiseringswerk, zoals dat op 't Hop gestalte heeft ge-

kregen: Wij zien leren lezen en schrijven als een middel om onzekere, zichzelf laag inschattende, overal voor terugdeinzende personen te veranderen in zelfbewuste en mondige mensen die in staat zijn op te komen voor hun belangen en een actieve rol kunnen spelen in maatschappelijke ontwikkelingen.

Ik wil proberen duidelijk te maken waartoe het leiden kan in de praktijk van het opzetten en begeleiden van lees- en schrijfgroepen, als je duidelijk stelling neemt vanuit de overtuiging dat het niet goed kunnen lezen en schrijven van onze cursisten voor een groot deel te wijten is aan normen en waarden die op school en in de maatschappij bepalen wie wel en wie niet hoog op de maatschappelijke-positie-ladder kan komen.

Een geval van leesblindheid

Ineke stapt het kantoor binnen. Sinds enkele weken geeft ze les aan Carla die niet goed lezen en schrijven kan. Op maandag en woensdagochtend zitten ze een uur lang te praten, te lezen en te schrijven bij Carla thuis. Carla wilde beslist thuis les hebben en alleen les krijgen leek haar ook veel fijner dan in een groepje. Als ze in een groepje geplaatst zou worden en les zou krijgen in een ruimte op 't Hop, dan zou ze er niet aan beginnen. Voor geen goud. Zoveel bekende gezichten. Ze komt al jarenlang in het buurthuis en doet mee aan verschillende activiteiten. Een tijd geleden gaf ze haar geheim — het niet goed kunnen lezen en schrijven — prijs aan de begeleidster van de groep waaraan ze toen deelnam. En zo vernam ze dat er op 't Hop lees- en schrijfgroepen waren. Het heeft nog een tijd geduurd voordat ze zover was, dat ze les wilde hebben. Ze had eigenlijk geen zin meer in nog eens de hele heidense lidenweg. De doorslag gaf voor haar het feit dat ze in verwachting raakte. De andere kinderen hadden het moeten stellen zonder moeder die voorlas. Omdat ze haar kinderen zo goed mogelijk had willen helpen met huiswerk was ze — jaren geleden al — naar de lagere school van haar kinderen gestapt en had er om bijles voor haarzelf gevraagd. Van verschillende onderwijzers had ze hulp gekregen. Op woensdag ging ze met een leesboekje van haar dochter in haar tas naar school en daar las ze — of liever gezegd — spelde ze een paar bladzijden. Het ging erg moeizaam. Soms raakte ze helemaal de kluts kwijt. Dan had ze die week ervoor de woorden net gehad en toch wist ze ze dan niet meer. Dan moest ze weer alles opnieuw spellen tot ze er moedeloos van werd. Soms was ze zo gespannen dat de onderwijzer haar aanraade maar een weekje wat kalmer aan te doen en het lezen even te laten rusten en dan ging ze weer onverrichterzake naar huis. En wat is nu een uur in de week? Haar kinderen kregen iedere dag lezen op school; die vlogen door de boekjes heen. En zij maar zitten te stuntelen bij die onderwijzer. Tenslotte ging ze zich schamen want ze merkte wel dat die man het erg druk had. Ze voelde best dat hij ook niet goed raad met haar wist. Dat werd zo erg dat ze er maar mee stopte. De zoveelste poging was op niets uitgelopen.

Haar oudste kinderen hadden het ondanks dat hun moeder niet lezen kon toch goed gered. Ze

konden lekker meekomen op school. Maar nu ze er weer eentje bij zou krijgen, ging alles weer spoken in haar hoofd. Ze zou nu niet zo gespannen zijn, want voordat de baby zelf naar de lagere school zou gaan waren ze al weer enkele jaartjes verder. En daarbij kwam dat ze zich er nooit echt mee verzoend had dat ze niet kon leren lezen en schrijven. Ze had diep in haar hart altijd nog een stille hoop dat ze het nog eens zou leren. Als ze het dan weer een tijdje had laten rusten dan probeerde ze weer een leesgong in de hoop dat ze er overheen gegroeid was, maar als het dan weer mislukte, was ze des te moedelozer. Ze had tijden dat ze het niet meer zag zitten. Alle dagen hetzelfde werk en dezelfde sleur. Niet dat ze een slappeling was. En ze had geen hekel aan het huishoudelijk werk op zich. Maar je leven speelt zich af in zo'n klein kringetje, vond ze. Carla had veel aanloop en als ze het dan eens ter sprake bracht, dan konden ze zich niet goed voorstellen wat ze bedoelde. Iedereen baalt toch wel eens? Ze kon toch op een cursus gaan, of enkele dagen in de week gaan werken, nu de kinderen naar de lagere school gingen?

Angst voor lezen en schrijven

Carla was gaan werken en had op cursussen gezeten, maar altijd was er die angst dat ze een papier onder haar neus gedrukt zou krijgen en dat ze zou moeten lezen of schrijven. En het werk dat ze gedaan had, lag toch op hetzelfde vlak als wat ze thuis deed.

Toen ze van die lees- en schrijflessen in het buurthuis hoorde, had ze het hoofd van de school van haar kinderen om advies gevraagd. Hij had haar toen gewezen op haar eerdere pogingen en haar gezegd dat het misschien beter was als ze zich eerst liet testen bij de Onderwijs Begeleidings Dienst. Daar zaten mensen die veel afwisten van lees- en schrijfstoornissen en zo'n test zou in ieder geval duidelijkheid scheppen. Want om nu nog eens zoveel moeite te doen voor iets dat ze misschien toch niet onder de knie kon krijgen? Hij sprak namelijk het vermoeden uit dat ze leesblind was.

Via de door het hoofd ingeschakelde OBD en via mijn collega op 't Hop kom ik achter Carla's probleem. Ik ga bij haar op visite en we raken uitgebreid aan de praat over haar schoolverleden, haar eerdere leesgongen, de problemen die ze heeft

omdat ze niet goed lezen en schrijven kan. Ik vertel over mijn werk op 't Hop en over de mensen die bij ons op lees- en schrijfles zitten. Ze hoort er wel van op dat er nog zoveel mensen zijn die met hetzelfde probleem als zij te kampen hebben. Ze had altijd gedacht dat ze de enige was en als ze me hoort vertellen dat er 'leesblinde' cursisten zijn gaan lezen en dat er 'woordblinde' cursisten zijn gaan schrijven, kijkt ze me aan alsof ik niet goed snik ben.

Ik vraag haar of ze een stukje wil lezen, zodat ik weet waarmee ze zit. Ze pakt het leesboekje waarmee ze destijds oefende en begint. Natuurlijk gaat het niet zo goed. Dat is heel begrijpelijk als je zo'n lange tijd niet geoefend hebt. Korte woorden als 'het' en 'ook' ziet ze in één keer. Ook woorden als 'woord' en 'school' hoeft ze niet te spellen. Het woordje 'keuken' geeft problemen. Ze herkent de 'eu' niet als klank en komt er met spellen niet uit. Ze is gelijk ontmoedigd. Ik leg haar uit hoe het zit met die klank en ze leest verder.

Ze komt weer in de problemen. Er staat een woord gedeeltelijk op de ene en gedeeltelijk op de andere regel, onderbroken door een streepje. De hoofdletter / heeft dezelfde vorm in het boekje als de kleine letter /. 'Stom' vindt ze zichzelf als ze er niet uitkomt. Stom vind ik degenen die zo'n boekje hebben samengesteld.

Carla is ondanks d'r fouten toch niet geheel zonder hoop als we van elkaar afscheid nemen. Ze zegt me bij de deur: 'Je weet nu wat voor een hopeloos geval ik ben, dus als jij vindt dat ik het nog kan leren, dan houd ik me maar aan jou vast.'

Op het buurthuis heeft Ineke zich inmiddels aangemeld als potentiële lesgeefster. Ze heeft via via gehoord van onze lees- en schrijfgroepen en wil er wel meer van weten. Nadat ze zich heeft verdiept in de problemen van onze cursisten en van mij het verhaal heeft gehoord over Carla, voelt ze er wel voor om aan de slag te gaan. We gaan samen bij Carla op visite en het klikt tussen die twee.

Dat is inmiddels enkele weken geleden en nu staat Ineke voor mijn neus. Op het laatste lesgeversoverleg had ze nog hele goede berichten. Carla en zij praten veel en er is een ontspannen sfeer. En er wordt toch ook goed gewerkt. Ineke maakt een leestekst over wat er zoal besproken is. Bijvoorbeeld 'gisteren moest mijn man naar Amsterdam'. Carla zei dat ze geen lange woorden kon

lezen, dat ze daar haar nek over brak. 'Amsterdam' kan ze wel lezen, want dat maakt ze uit de zin op. Ineke vertelt dat Carla toen ze laatst een half uur in het ziekenhuis moest wachten voor ze aan de beurt was om zich heen had gekeken. Ze had geprobeerd te lezen wat er zoal stond en wist later op les te melden: 'koffiekamer', 'hier melden', 'niet roken'. Ze had gezegd: 'Goh, dat red ik dus al.'

Ineke had op dat laatste overleg er opgeruimd bij gezeten, maar nu kijkt ze somber en vraagt of ik even tijd heb. We gaan in een leeg lokaal zitten en Ineke begint te vertellen.

'Vanmorgen kom ik bij Carla en die zegt me dat ik niet aan de tafel hoef te gaan zitten en dat ik maar even plaats moet nemen op de bank.'

Het hoofd van de school van Carla's dochter was op visite geweest in verband met een ziekte van haar dochter. Hij vroeg haar of ze al wat van de OBD gehoord had en Carla had verteld dat ze in contact was gekomen met een mevrouw op 't Hop die lees- en schrijflessen organiseerde voor volwassenen en dat ze nu weer twee maal per week les kreeg. Hij was nogal verbaasd en vroeg hoe ze het er van af bracht. Ze las hem voor uit een leesboek — waar Ineke niets mee doet — en vertelde hem dat ze er zo'n punthoofd van kreeg omdat ze elke keer die lange woorden weer vergat en ze dan weer moest spellen.

De man hoorde haar aan en adviseerde haar toen om zich maar bij het feit neer te leggen dat ze niet kon leren lezen, want dat ze 'leesblind' was, dat stond voor hem nu wel voor negentig procent vast. Hij sprak nog enkele troostende woorden. Ze moest er maar mee leren leven, want bij een kind kan een ander hersendeel nog wel eens het werk overnemen van het deel waarmee je normaal leert lezen, maar op haar leeftijd zou dat niet meer mogelijk zijn.

Carla was wel ondersteboven van deze woorden, want het ging net zo lekker met Ineke, en dan die ervaring in het ziekenhuis! Toen de man van Carla thuiskwam besprak ze met hem het geval. Die man wist ook niet veel anders te zeggen dan dat het natuurlijk een feit was dat ze al verschillende vergeefse pogingen achter de rug had en dat een hoofd toch wel wat wist, dus dat ze het dan maar moest aanvaarden, dat het niet anders was. 'En ik kreeg dus mijn congé' besluit Ineke haar verhaal.

We zitten er verslagen bij. Waar haalt zo'n man de moed vandaan om even te beslissen wat wel en

niet haalbaar is? Wat weet hij van onze aanpak af? Hij zal wel even uitmaken dat het zinloos is wat we hier doen. Ik word steeds kwader en Ineke begint te huilen. Niet vanwege al die oefeningen die ze net gemaakt had, maar het was zo rot voor Carla. Die had er bij gezeten als een geslagen hondje.

Ik bel het hoofd op en vraag om opheldering. Aanvankelijk reageert hij met dezelfde argumenten als ik al heb van Ineke. Ik vertel hem dat ze op de OBD geen teksten hebben voor volwassene en dat Carla naar ons was verwezen. Dat ze nog maar enige weken les heeft van Ineke en dat het — naar omstandigheden — lekker loopt. Dan biedt hij aan om met mij bij Carla op visite te gaan. Daar zitten we dan om half twaalf. Hij vertelt haar dat hij het met de beste bedoelingen heeft gezegd, maar dat hij nu op zijn advies terugkwam, omdat hij van mij gehoord heeft dat het nog helemaal niet vaststaat, dat ze 'leesblind' is. Volgens hem hebben ze op 't Hop een hele andere aanpak en hij spreekt de hoop uit dat ze het met die aanpak wel leert. Hij biedt zijn verontschuldiging aan en vertrekt.

Carla kijkt me met veelbetekende blik aan en zegt: 'Duidelijk te hoog van de toren geblazen, ik zal Ineke bellen dat we doorgaan.'

Steeds meer kunnen lezen

Inmiddels zijn we anderhalve maand verder en krijg ik weer regelmatig verslagen over wat ze samen doen. Door op papier bij te houden welke vorderingen Carla maakt, kan Ineke precies vertellen waarin Carla al vooruit gegaan is, als ze weer eens denkt niets te onthouden en niets op te schieten.

Ineke houdt ook bij wat er gebeurt in het leerproces, om erover te kunnen praten op het maandelijks overleg. Over december heeft Ineke het volgende geschreven.

- Ik heb zo'n idee dat het enthousiasme van Carla wat zakt. Als reden geeft ze op dat ze het zo druk heeft.
- Buiten de lessen leest ze weinig. Ze maakt ook zoveel mee, dat ik me wel voor kan stellen dat ze er niet even rustig voor kan zitten.
- Carla is van plan als haar zieke kind weer beter is en naar school gaat meer tijd aan schrijven en lezen te besteden.
- Ze haalt de b-p en m-n niet meer door elkaar. De v-w verwisselt ze nog.

- Ze leest éénlettergrepen goed, maar met woorden waar twee medeklinkers naast elkaar staan, heeft ze nog moeite.

Over het lesgeven in januari valt het volgende te vertellen.

- Ik geloof dat het tijdstip waarop we met lezen begonnen zijn erg ongelukkig gekozen is. Carla ligt met zichzelf overhoop dat ze nergens aandacht voor heeft. Ze bekent dat zelf ook.
- Ze oefent natuurlijk erg weinig. Over zelf schrijven praat ik voorlopig maar niet meer.
- De helft van de les wordt gevuld met praten, praten en nog eens praten (door Carla).
- Van de letters die ze door elkaar haalt heb ik een invuloefening gemaakt. Dat ging boven verwachting.
- Ik heb gemerkt dat ik het verkeerd deed. Het lesje dat ik maak over het gesprek in de vorige les, las Carla met moeite. Ik koos het tijdstip verkeerd, namelijk aan het einde van de les. Nu begin ik ermee en dat is een heel verschil. Carla kan niet zoveel ineens verwerken.
- We zijn nu begonnen met de tweeklanken. De *ie, ei, oe* kent ze goed. Nu nog de *eu*.

In februari worden de lessen teruggebracht van twee keer per week naar een keer. Het wordt anders te vermoeiend voor Carla. Ineke had het al zien aankomen en begrijpt het wel. Voorlopig blijft Ineke één uur per week komen.

Ineke schrijft over februari het volgende.

- Wat ik erg geweldig vind is dat Carla een hele les uit het leesboekje geschreven heeft. Het was een hele bladzij in haar schrift. Haar dochter had het haar gedictreed en de woorden die ze niet wist, gespeld.
- Carla heeft nu zelfs een boekje op haar nachtkastje liggen, waar ze 's morgens even in leest.
- We hebben woordjes eindigend op a-o-u nog eens gelezen, bijvoorbeeld *sla, zo, nu* en daarna een klein dictee, bijvoorbeeld *de sla is niet zo mooi*.
- Wat ik erg positief van Carla vind is dat ze vertelt dat ze nu in het dagelijks leven veel bewuster leest. Van lesjes lezen krijgt ze nog de kriebels, maar de ondertitels van de televisie probeert ze nu regelmatig te lezen.
- Wat ik grappig vind is dat ze vertelde dat ze vroeger altijd aan de keukenkruiden rook om te weten wat er in het potje zat. Nu probeert ze het te lezen!

Begeleiders helpen begeleiders

Als enkele jaren geleden zich had voorgedaan, wat hierboven beschreven staat, dan had degene die les gaf zich vermoedelijk neergelegd bij de beslissing van het schoolhoofd. Nu zijn er een aantal voorzieningen getroffen die maken dat we ons niet meer zo snel door mensen die het denken te weten, in een hoekje laten drukken.

De coördinator

Als je pas lesgeeft, dan heb je alles nog niet op een rijtje. Je tast nog wat in het duister wat betreft de voornaamste oorzaken die geleid hebben tot het niet kunnen lezen en/of schrijven van de cursist. Meent een cursist — zoals Carla — pertinent dat ze 'leesblind' is en denkt hij/zij dat het eigenlijk onbegonnen werk is om te leren lezen, wie ben jij dan om wel even uit te maken dat het wel mee zal vallen met die leesblindheid. Dan is het belangrijk dat je op iemand een beroep kunt doen die vanuit zijn ervaring en deskundigheid durft stelling te nemen. In de hierboven beschreven situatie was ik degene waarop een beroep werd gedaan. Ik ben ervan overtuigd dat mensen die hier op cursus komen allemaal het vermogen hebben om lezen en schrijven te leren. Daar sta ik voor. Het is mijn verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat men in ons project voor honderd procent deze overtuiging deelt.

Als er crisismomenten zijn in het lesgeven kun je ook een beroep doen op lesgevers die al een tijdje meedraaien. Maar hier komt de factor tijd om de hoek kijken. Het lesgeven is vrijwilligerswerk. Als ervaren lesgevers naast het voorbereiden en begeleiden van hun eigen groep ook nog eens dit soort klussen moeten doen, dan kost dat te veel tijd. Bovendien zijn de lesgevers niet de hele week in het gebouw en zal de actie die in gang moet worden gezet misschien te laat plaatsvinden. Nu ik hier dertig uur in de week werk, is er een grote kans dat een binnenhuisbrandje op tijd geblust wordt.

Naast het blussen van brandjes probeer ik natuurlijk het liefst ze te voorkomen. Daarom is een van de taken van een coördinator ook het organiseren van bijeenkomsten waarop cursisten en lesgevers doen aan brandpreventie.

Het lesgeversoverleg

De lesgevers komen maandelijks bij elkaar om te praten over inhoudelijke en organisatorische

onderwerpen.

Zo is het voor een beginnende lesgever moeilijk om te bepalen of zijn cursist vorderingen maakt. Hoe moet je dat peilen en waarop moet je letten. Je hebt behoefte aan de ervaringen van lesgevers die in een vergelijkbare situatie zitten. Dat is een van de doelen van het lesgeversoverleg: het vergelijken van elkaars werk om zo meer greep te hebben op het leerproces van je cursist en op je rol van begeleider.

Een beginnende lesgever wil vanuit zijn enthousiasme en onzekerheid vaak erg snel resultaat boeken op het technische vlak, zodat de anderen kunnen zien dat er flink gewerkt wordt. Als er niet zoveel resultaat geboekt is in een maand tijd op het gebied van beter kunnen lezen of schrijven, dan wil dat nog niet zeggen dat er niets te melden valt. Wat jaren braak heeft gelegen kan niet in een half jaar grandioos werken. Vaak moeten er nog hele angstpartijen en spanningsbarrières weggewerkt worden alvorens de cursist in staat is om te leren. De kleine vorderingen die Ineke meldt en de veranderingen in de houding van Carla die ze bespeurt en de opmerkingen over het vele praten van Carla en het snel vermoeid raken; het maakt allemaal deel uit van het leerproces. Als je cursist weinig voortgang boekt, kun je hoogstens zeggen dat het voor de cursist een ongunstig tijdstip is om te leren.

Naast jezelf een spiegel voorhouden en het ontdekken van morele steun is het lesgeversoverleg ook bedoeld om elkaars deskundigheid te vergroten.

In het verleden ging het meestal zo, dat iedereen even aan bod kwam om te vertellen hoe het ging. Maar omdat we vaak te lang bleven stilstaan bij één persoon — bijvoorbeeld het bepraten van waar je op moet letten als je lesgeeft — voldeed deze methode van verslaggeving niet meer zo. Of je hoorde een oppervlakkig praatje van alle lesgevers, of het onttaarde in een soort kruisverhoor, waarbij de ene lesgever als verdediger en de andere lesgever als aanklager optrad. Het is niet zo makkelijk om te vertellen in een grote vergadering wat je allemaal niet goed vindt gaan. Je lesgevers kwaliteiten worden misschien in twijfel getrokken. En het is ook niet zo fijntjes om een ander het hemd van het lijf te vragen terwijl je zelf buiten schot blijft. Bovendien hebben we de laatste tijd ook andere contactpunten dan het lesgeversoverleg. Er draaien zoveel groepjes, dat er al-

tijd wel een paar tegelijkertijd in het gebouw zitten, dus wordt er via schoolbord, wandelgang en bar al aardig wat uitgewisseld. Daarnaast is er nu een coördinator die de ingevulde lesverslagen bekijkt en groepjes kan bezoeken. Van iedere bijeenkomst maakt de lesgever een verslag, waarin ter sprake komen: sfeer, het waarom van oefeningen, het toepassen van aangeleerde vaardigheden, je rol van begeleider.

Daarom kozen we ervoor om elke maand een bepaald thema te behandelen. Dit thema vissen we op uit de wandelgangen/barpraat of uit de lesverslagen. Ieder kan dan vanuit zijn ervaring en visie een bijdrage leveren aan het gesprek.

Verleden maand hebben we over de begeleiding van beginnende lezers gepraat. Andere aandachtspunten vormen: het letten op het toepassen van aangeleerde vaardigheden en het maken van je eigen lesmateriaal vanuit de gesprekken die je met de cursisten voert.

Cursisten helpen cursisten

Voor cursisten is het helemaal van levensbelang dat er gelegenheid is om met elkaar te praten over hun problemen en ervaringen. Cursisten die in verschillende groepjes les hebben op hetzelfde tijdstip in het gebouw ontmoeten elkaar voor de les en erna. Cursisten die thuis les hebben, of op een ander tijdstip les krijgen, raken bij elkaars doen en laten betrokken door het lezen van elkaars teksten.

Maar het belangrijkste ontmoetingspunt voor cursisten is toch de groep. In bepaalde gevallen krijgen de mensen individueel les, maar zodra de ergste angst en onzekerheid verdwenen is, proberen we de cursist zo ver te krijgen dat hij in een lees- en schrijfgroep durft te stappen. Daar komen ze er achter dat zij niet de enigen zijn die er zo'n moeite mee hebben. Daar ontdekken ze punten van overeenkomst tussen hun schoolverleden en het ontstaan van de lees- en schrijfproblemen. De meesten denken in het begin toch, ondanks al die andere gevallen, dat zij een uitzondering zijn die de regel bevestigt dat iedereen kan leren lezen en schrijven.

Ze helpen elkaar over inzinkingen heen. Door met elkaar over de problemen te praten en door erover te schrijven ontsnapt er een hoop spanning. Zoals Gré schrijft over haar eerste bezoek aan de groep:

OOK OP DE CLUB?

's Morgens bij het opstaan waren mijn eerste gedachten: zullen ze mij bij de club nemen?

Ik zat net koffie te drinken toen de telefoon ging. Dat was Ria die zei dat ik 's avonds mocht komen.

We spraken af dat ik haar bij het station in Hoogkarspel af zou halen. Dan hoeft ik de eerste keer niet alleen binnen te komen.

En dat vond ik wel reuze fijn, ik was wel wat zenuwachtig, maar toch heel erg blij dat jullie mij een kans willen geven. Ik had al eens met Ellen door de telefoon gesproken en die kwam zo leuk over dat ik er op slag wel zin in had. En Ria niet te vergeten, die stelden me zo gerust.

Toen 's avonds de mannen nog, dat was ook geen probleem. Het was net of ik er altijd geweest was. Alleen dacht ik, zullen we ook nog wat leren.

Ellen zei, wat gaan we eerst doen? Het antwoord was koffie drinken en praten. Ik dacht, dat vind ik wel gezellig, maar daar kom ik niet voor.

Maar later moesten we aanpakken.

Voordat mensen met lees- en schrijflessen beginnen is er een kennismakingsgesprek met mij waaraan ook een cursist meedoet die al een tijdje meedraait. Want ik kan het allemaal nog zo mooi voorspiegelen, maar ik oordeel misschien toch wel wat gemakkelijk over hun angsten. Als ze merken dat de cursist die erbij zit hetzelfde heeft gevoeld voor hij op lees- en schrijfles kwam, en ze zien hem er nu zo ontspannen bij zitten, dan spreekt dat veel meer aan.

We willen ernaar toe, dat cursisten elkaar maandelijks ontmoeten in een soort cursistenoverleg. Zo ver is het nog niet. Wel zijn er al enkele cursistenavonden geweest. Zowel 'spui-avonden', waarop cursisten hun problemen aan elkaar voorleggen, als informatieve avonden, waarop het gesprek verloopt rond een bepaald thema. Zo hadden we een avond over het verschijnsel 'woordblindheid'. Daar vroeg een man het woord, omdat hij vond dat we er te snel van uit gingen dat iedereen kon leren lezen en schrijven. Hij vertelde dat er bij hem iets speciaals aan de hand was, want hij was woordblind. Die bekentenis veroorzaakte nogal wat opschudding. Anderen zeiden hem erop dat zij dat van zichzelf ook altijd gedacht hadden. Hij kreeg te horen dat hij zich er maar niet meer zo druk over moest maken, want ondanks alle taalziekte en leesblindheid waren ze nu toch maar aan het lezen en schrijven, dus het

zou met hem ook vast wel lukken.

Een communicatiemiddel tussen de verschillende deelnemers vormt slotte ook de deelnemerskrant. Het laatste nummer is een gedrukt exemplaar en bevat allemaal zelfgeschreven verhalen van cursisten. De bedoeling is dat er regelmatig teksten van cursisten gedrukt worden in de vorm van een krant of een boekje. Maar helaas is het nogal omslachtig om zoiets te realiseren. De teksten gaan nu, na bespreking en correctie, naar een drukkerij elders. Er gaat dan te veel tijd zitten tussen het schrijven van een stuk en het onder ogen krijgen van de gedrukte versie ervan, waardoor het schrijven van teksten voor anderen dan je eigen groepje niet zoveel enthousiasme oproept.

Het zou beter werken als we een eigen drukpersje hadden. Daarvoor zijn we nu aan het sparen.

Cursisten helpen begeleiders

Mensen die geen moeite hebben met lezen en schrijven en die deze vaardigheden overal waar dat nodig of wenselijk is durven toepassen, weten niet wat het betekent als je dit niet kunt en/of durft.

Als je je als coördinator of als lesgever niet realiseert, dat je met mensen werkt die een diepgewortelde angst en afkeer voelen als er gelezen of geschreven moet worden, dan kun je lelijk de mist in gaan.

Waar mensen werken kunnen fouten voorkomen, maar in dit werk moet je eigenlijk foutloos zijn. De meeste mensen die hier op les komen hebben al zoveel vernederingen opgelopen en zijn al zo vaak op hun hart getrapt, dat er echt niet veel hoeft te gebeuren om ze de genadeslag toe te brengen. Lukt het ze nu weer niet – om wat voor reden dan ook – dan zullen ze niet snel meer een poging wagen. De meesten komen al half murw van alle vernederingen binnen:

- Ouders van je vrouw die je niet accepteren willen als hun schoonzoon, omdat je niet goed lezen en schrijven kan.
- Een verzekeringsagent die moeilijk begint te doen als hij hoort dat je man op het blo gezeten heeft.
- De cheffin in de winkel die van het probleem afweet en je zegt te begrijpen, maar die je toch in het bijzijn van de klanten wijst op je taalfouten die op de bestellijst voorkomen.

- Een verpleegster die je in vertrouwen nam en die je rapport – vol taalfouten – rond laat slingeren in plaats van het zoals was afgesproken te verbeteren op taalfouten. Over die fouten ontstaat dan de volgende dag in de koffiekamer van het personeel grote hilariteit.
- Een buurvrouw die sinds je haar in vertrouwen vertelde van je blo-verleden, je niet meer bezoekt en je buitensluit van feestjes waarop ze wel al je andere bureaus uitnodigt.

Zo kan ik nog wel een tijdje doorgaan.

De arrogantie waarmee mensen die zich intelligenter voelen dan de ander, wel even oordelen over mensen die het op school niet ver geschopt hebben, is een dagelijks terugkerende bron van vernedering voor onze cursisten en van ergernis voor de begeleiding.

Als de cursisten merken dat hun lesgevers zich ook niets aantrekken van hun onzekerheden en hun terechte terughoudendheid, als ze door mensen die ze vertrouwen opnieuw niet begrepen worden, dan is dat wel fataal.

Jammergenoeg kun je natuurlijk niet zonder vergissingen en fouten je werk doen. Ik vorm daar geen uitzondering in. Daarom neem ik veel wat ik van plan ben te doen eerst met de cursisten door. Ik ben tijdens gesprekken met cursisten al vaak op mijn vingers getikt. Ik had een keer een gesprek tussen twee deelnemers over hun schoolverleden op papier gezet om te gebruiken voor een stuk in de clubkrant en had daarvoor niet hun toestemming gevraagd. Daar waren ze zeer kwaad over. Dat waren hun diepste emoties en dat gooide ik zo maar even te grabbel. Ik had er echt geen flauw vermoeden van dat ik wat verkeerd deed. Pas toen ik hun ontsteltenis bemerkte, realiseerde ik me weer dat ik wel mooi praten heb, maar dat zij met de problemen zitten en niet ik. Dit soort gesprekken met cursisten is heel leerzaam voor de begeleiding. Je staat na zo'n kruisverhoor wel weer met beide benen op de grond. Vooral toen ik pas in het buurthuis werkte had ik de gewoonte om er allerlei maatregelen door te jagen die meer mijn eigen ego streelden dan dat ze goed waren voor de cursisten. Achteraf heb ik gehoord dat ze me toen net een 'blinde kip' vonden.

En volgens mij lopen er in dit werk nog heel wat van die goedbedoelende zielen rond die ziende blind en horende doof zijn. Vandaar mijn welge-

meende advies. Stel je wat vaker echt open voor wat cursisten te vertellen hebben. Om je oogkleppen af te doen, zodat je kunt zien wat er allemaal mis is in de maatschappij, heb je de hulp van de cursisten hard nodig.

De in dit artikel geciteerde tekst is uit de deelnemerskrant van november 1980, te bestellen bij Ellen de Korver, p/a Buurthuis 't Hop, Gerritsland 61, Hoorn.

Hoe zien jullie de verhouding tussen vrijwilligers- en professioneel werk?

We vinden dat je de *instelling* van vrijwilligers moet hebben, maar dat je die vrijwilligers wel goed moet betalen, want het is afgrijselijk zwaar werk. Trouwens, als je niet betaalt, kan je zelfs je beste vrijwilligers kwijt raken.

Je kan aan salariering komen, als je de alfabetiseerders onder de rechtspositieregelingen van O&W brengt, maar voor je het weet zit je dan met problemen: dan moet je bijvoorbeeld wachtgelders uit het gewone onderwijs aanvaarden, niet op grond van hun geschiktheid maar op grond van hun wachtgelderspositie. Voor dit werk moet je geen opleidingseisen stellen, maar werk-eisen, zoals: 'Je moet zes uur geven, maar je moet voor tenminste twaalf uur werken.'

Als er lezers van Moer zijn die willen gaan alfabetiseren, waar kunnen ze dan terecht?

Bij de analfabeten. Begin maar te zoeken in club- en buurthuizen, vraag eens in de gemeente wat voor behoeften er zijn. Soms zitten gemeentes te wachten om wat geld te besteden aan alfabetiseringsprojecten: dan kan je harde eisen stellen. Soms moet je heel voorzichtig je weg zoeken via volksuniversiteiten, vrouwengroepen en dergelijke.

Als moedertaalonderwijzenden niet gaan alfabetiseren, doen de pedagogen en onderwijskundigen het. Dat lijkt ons niet goed.

Wie weet gaan jullie er eens een stroom aan wijden op een VON-congres.

Citaten uit een interview met Geer Goudriaan (coördinatie van het LSA), Jos Kuys en Inez de Graaf (medewerkers alfabetiseringsprojecten) en Jeanette Noordijk (Studiecentrum NCVO).